

proze, a retrospekcija odvodi u tradicionalni romansijerski deskriptivni postupak...

Među znalački oblikovane likove, čiji se portret ne završava samo u jednoj epizodi, nego se sjenči i stvara tokom romana, trebalo bi izdvojiti lik Bele, komesara Jadrana, italijanskog oficira Dostija, komandanta Vatreneog.

Bela je ne samo olicenje fizičke i duhovne ljepote, već je i metafora za nešto što se uzdiže kao uzvišena misao, zajedno s mnoštvom drugih misli, iznad ratne klanice, što u najtežim iskušenjima komesara Jadrana iznosi u neku drugu atmosferu, stvarajući novi, intimni mikrokosmos. Jadran je zaljubljen u Belu. A jedan moral koji se potvrđivao i kalio u iskušenjima-zabranjivao je ljubav (fizičku) između boraca. Ta stvarnost, koja trenutno djeluje kao kontrastvarnost, pomaže glavnom junaku da istraje i time služi kao ideal onima koji dolaze. Postojanje nekoliko takvih uporišta prekraćuje neke moralne dileme komesara Jadrana. Ujedno, one stvaraju i protivtežu u njemu, a ta nepoznata sila ga suprotstavljajući sve više veže za prvobitnu odluku, jer se na već nagomilano iskustvo nataložilo novo i još više ga utvrdilo u ranijem ubjeđenju. Međutim, zarobljeni kapetan Dosti podsjeća Jadrana da je on odobrio njegovu vezu s Belom, da ga je čak okarakterisao kao čovjeka od povjerenja! Jadran to dobro razume pa zbog toga suđenje Beli osjeća kao sopstveno suđenje gdje se na širem planu sukobljavaju principi dobra i zla, humanizacije i dehumanizacije, čovjества i nečovjества... Tu ličnu i nacionalnu osobenost Kovačević razlaže i obrazlaže držeći je neprekidno u žiži interesa, tako da njegovi junaci pre-rastaju regionalne i nacionalne okvire težeći ka univerzalizaciji.

Komesar Jadran je sukobljen emotivno i racionalno sa svijetom u sebi i svijetom oko sebe. U tom sukobu on je hrabar i postojan patnik koji ne posustaje pod bremenom odgovornosti. Iskonska patnja mladića revolucionara, u kojoj on prelazi okvire revolucionarnog morala i dostiže visine jednog novog, boljeg života — glavna je literarna filozofska preokupacija Kovačevića. Već ovim svojim odlikama *Humka* idejnom porukom nadmašuje običan »špijunski« roman. Kovačevićeva umjetnička opservacija nije se zaustavila samo na pomenutom psihološkom nivou, već ide mnogo dublje.

Pisca ovog romana, junaka dvije revolucije, španske i jugoslovenske, zaokupljaju mnogo veće moralne dileme: pravo revolucionara da se ponekad, bar za trenutak, nađe u ulozi optužene strane.

Jedan od junaka koji jednim potezom razmršava taj čvor je komandant Vatrene: donosi odluku da se Bela oslobodi optužbe i spaljuje tekst smrtne presude. Međutim, kurir Zreli preduhitrio je komandanta: iako nikad nije sažaljevaao na smrt osuđene fašiste, odlučno odbija da osudi i pogubi djevojku obrazlažući to riječima: »Djevojka je zaslužila da se bori i živi.«

Djevojci se dalo da se bori, ali ne i da živi. Ne saznajući za smrtnu presudu koja joj je bila izrečena, pa poništena, Bela gine u borbi i time životom riješava sve dileme o njenoj klasnoj i ljudskoj pripadnosti.

Otkrivajući naličje rata, Kovačević je u ljudima tražio njihovu ljepšu stranu. Više od vjere u čovjeka ovdje je istaknuta vjera u čovječnost. Ličnosti zato nijesu uljepšane, nema ružičastih boja niti kompromisa koji bi izjednačavao borce a zadržavao samo razlike u njihovim pozicijama, jer ni borba nije samo vojnička već i ideološka...

Međutim, na kraju se sučeljavamo s pitanjem: da li je djevojičina smrt omogućila da se skine problem njene »krivice«?

Komesar Jadran poslije rata postaje introvertovana ličnost, usredsređena na svoj unutrašnji svijet. Veliki bol, izazvan smrću voljene djevojke, uticao je da se stalno nastani blizu njenog groba i utjehu potraži u sjećanjima na prošlost. Ma koliko bio okrenut sebi i zaokupljen svojim mislima i osjećanjima, Jadran će kao neizlječivu ranu nositi i osjećati tragediju svoje zemlje i svog naroda u čiju su slobodu ugrađeni i životi takvih ljepotica kao što je bila Bela.

Vrijeme i prostor u ovom romanu Veljka Kovačevića dobili su univerzalno značenje. Ovim svojim odlikama Kovačevićevo književno djelo višestruko je obogatilo našu književnu tradiciju.

DANIJELO NAČINOVIC: »OBALJE, MASLINE I TRGOVI«,

»Istarska naklada«, Pula, 1980.

Piše: Ivica Župan

Prva zbirka pripovijedaka suvremenog hrvatskog pjesnika i pripovjedača Danijela Načinovića (1952), *Obale, masline i trgovci*, podastire četrnaest pripovijedaka koje sjedinjuje motiv Istre kao pozornice na kojoj se odvija njihovo zbivanje. Prvi dio zbirke pripada stvarnosnoj prozi, u kojoj Načinović nudi viđenje Istre, koje, uz ostalo, karakterizira potpun odmak od iskustva tzv. zavičajne proze što je Istru prikazivala isključivo kao porobljenu i ugnjetanu zemlju. Načinović nudi galeriju čudnih likova, nerijetko pravih spodoba, ali i »običnih« ljudi iz puka u nesvakidašnjim, često bizarnim i začudnim situacijama. Zadore u egzistencijalne probleme čovjeka što proizvljuje krizu svog vremena i najčešće pripovijeda o dubljim poremećenosti i devijantnosti po-

vjesne zbilje. Bizarnost i čuda najčešće se događaju u trenucima društvenog rasapa, za ratova, kuge, suše i gladi, koji obilježavaju trajanje Istre kao krvave povijesne pozornice. Iz tog ciklusa karakteristične su i uspjele priče *Jadre Rukac Leo Porigha grozomorani njihov fatum i Legenda o krilatim magarcu*.

Drugi dio zbirke donosi fantastične pripovijetke kojima se Danijel Načinović uglavljuje, doduše malo prekasno, u suvremenu hrvatsku fantastiku, malone kao ravnopravna pojava, vežući se za generacijski modernitet i literaritet, navlastito u oduljoj pripovijesti *Poznavalac gljiva*. Činjenica je, doduše, da se Načinović još uvijek bolje snalazi u stvarnosnom proznom konceptu, jer njegove fantastične priče nemaju naročitu unutarnju koherenciju, često su amorfne i krhke, ponekad nepoentirane, no i takve one najavljuju solidna pisca. Ako se Načinović opredijeli za stvarnosnu prozu — o čemu ćemo saznati tek kada bude objelodanjena njegova iduća zbirka pripovijedaka, od koje je samo korak do zavičajnog, odavno potrošena koncepta — zauvijek će ostati istarski pisac. Uznastoji li i uznapređuje u modernim intencijama jednog dijela svojih proznih zapisa, ne treba brinuti za svoju književnu budućnost.

Ono što zbirku *Obale, masline i trgovci* izdvaja iz tekuće hrvatske prozne produkcije jest izuzetna piščeva sposobnost namješavanja stvarnosnih i fantastičnih elemenata, a da pri tom jedan prozni koncept ne zatire drugi, kao što je to slučaj kod ostalih mladih fantastičara, koji su ili ostali zakleti fantastičari, ili su pristali uz realističku, najčešće ruralnu prozu. Načinović je, unatoč tomu što mu se zbirka načelno račva na stvarnosnu i fantastičnu prozu, u nekoliko primjera dokazao da oba prozna koncepta mogu sretno koegzistirati u jednoj priči. Pisac, naime, pokušava obnoviti tradicionalne obrasce pripovijedanja inkorporiranjem fantastičnih elemenata i segmenata i pronaći nove, nepotrošene mogućnosti izričaja.

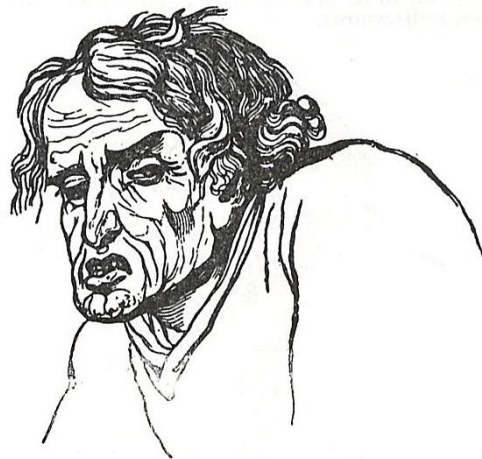
Inovacije suvremene hrvatske fantastične proze ostavile su svoje tragove na Načinovićevu narativnom umijeću. Njegova se rečenica odlikuje lirskom bujnošću i baroknošću u onom obliku prozne raskoši i prenatrpanosti kakvu je anticipirao Jorge Luis Borges i prezasićenom metaforičnošću što namjerno stoji na rubu maniriranosti i preciznosti.

Rudi Šeligo: »DA LI DA TE POSPEM LIŠCEM«

Rad, Beograd, 1979.

Piše: Vlado Kopic

I najpovršniji osvrt na rezultate literarnog delanja Rudija Šeliga, čak i u situaciji kada se čitalačka publika srpskohrvatskog jezičkog područja još uvek nije mogla upoznati s njegovim celokupnim opusom, donekle mora biti određen danas već sagledivom činjenicom da je Šeligo, po svoj prilici, najznačajniji i najosobniji pripadnik one grupe autora (Božić; od mladih Švabič, Rupel) koja je tomok dve protekle decenije široko razmakla granice slovenačkog proznog izraza, kako na planu formalnih rešenja, tako i izborom i tretmanom novih sadržaja i njihovih književno-ideoloških potpora, opravdanja i ishodišta. Ne manje bitno je naglasiti da je ovaj začetnik, najuporniji pregalač i pobornik već dosta tumačenog i protumačenog slovenačkog reizma, takođe i vispren i nadahnut dramski autor, koj je svojim dramskim delima (*Čarobnica iz Gornje Davče, Lepa Vida*) zadao

EVIL-SPEAKING.

[face p. 35.]

spletkavost